

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING MANTIQUIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH

Xikmatova Muslima Sherzod qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti magistri

Mamatova Gulshan Amankulovna

Ilmiy maslahatchi. Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14949663>

Annotatsiya. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish muammosini hal etishning nazariy va amaliy tajribasiga tayanib, integrativ yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari mazmuni belgilandi va malga oshirildi.

Kalit so'zlar. faol fikrlash, mustaqil fikrlash, ijodiy fikrlash, diqqat, aql, tez fikrlash, chidamlilik, hazil tuyg'usi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishni amalga oshirish pedagogik sharoitlarini joriy etish matematika, ona tili va o'qish savodxonligi, tabiiy fanlarni o'zlashtirish doirasida darsda va darsdan tashqari vaqtda amalga oshirilgan bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun ma'lum imkoniyatlarni ochib berdi.

Mantiqiy fikrlash qobiliyatlarni rivojlantirishda invariant va variativ didaktik funksiyalarni alohida o'rganib chiqdik. Birinchi navbatda, variativ didaktik funksiyalar deganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarga ta'limda formal o'qitishdan holi bo'lgan holda, ta'lim mazmunini har xillashtirish va o'zgartirishga erishish ekanligi anglanadi. Invariant didaktik funksiyalar variativ didaktik funksiyalar aksi bo'lib, mantiqiy fikrlash qobiliyatlarni rivojlantirishda ta'lim mazmunini bir xillikka erishishidir. O'quvchilarda mantiqiy-ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish mezonlari mantiqiy-ijodiy qobiliyatlar tuzilmasini hosil qiluvchi bloklar orqali ishlab chiqildi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun barcha didaktik shartlar hisobga olingan.

O'quv tajribasi davomida quyidagi didaktik shartlar hisobga olinishi lozim:

1. Boshlang'ich ta'lim uchun integratsiyalashgan ta'lim texnologiyalari samaradorligini pedagogik baholash;

2. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash rivojlanish darajasiga qo'yilgan talablarni aniqlash;

3. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining aqliy rivojlanish dinamikasini o'rganish.

Integrativ yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatining rivojlanganligi quyidagi ko'rinishda namoyon bo'lishini aniqladik:

- ✓ fikrlashni mustaqilligi (erkinligi);
- ✓ berilgan mantiqiy topshiriqlarni hal qilishda topqirlikning tezligi;
- ✓ o'quv materialni o'zlashtirishning tezligi va mustahkamligi;
- ✓ muhim bo'lgan narsani muhim bolmagan narsadan ajirata bilish;
- ✓ fikrlashdagi tanqidiylik.

O'qituvchiga jarayonni amalga oshirish tizimini mantiqan va izchil qurishga, o'quvchilarning imkoniyatlari, materialning xususiyatlari va shakl, metodlarning xarakteri

o'rtasidagi muvofiqlikni o'rnatishiga imkon beradi va bu mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazishni nafaqat o'qituvchi uchun, balki o'quvchilar uchun ham yengillashtiradi. Shu bilan birga, tavsiyalardan foydalanish o'qituvchining ijodiy faoliyati uchun keng sharoit yaratib, unga o'quv mashg'ulotlarini qurish va mazmunli to'ldirishga individual yondashishga imkon beradi, bilish va o'z-o'zini bilishga ijobiy motivatsiya va qiziqishni qo'zg'atadi.

Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning integrativ tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashlarni rivojlantirish jarayonini pedagogik ta'minlash batafsil yoritilgan.

Bir qator mantiqiy mashqlar o'yin tarzida o'tkazildi. Bu juda muhim, chunki u yosh o'quvchilarning yosh xususiyatlariga javob beradi. Ma'lumki, o'yinlar aqliy rivojlanish vositalaridan biridir. Didaktik o'yin jarayonida bola obyektlar, ularning o'zaro joylashishi, ularning o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida yangi bilimlarga ega bo'ladi. Bundan tashqari, didaktik o'yin bolada bilish jarayoniga katta qiziqish uyg'otadi, uning aqliy faoliyatini faollashtiradi va tarbiyaning qulay vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Materialni o'yin uslubida taqdim etish ushbu materialni nafaqat bolalar uchun qiziqarli va ko'ngil ochar, balki, eng muhimi, qulay qiladi. O'rganilayotgan materialni eslab qolish osonroq, zarur bilim va ko'nikmalar tezroq va osonroq egallanadi. Ushbu yondashuv bilan material ongli ravishda o'rganiladi va uzoq vaqt esda qoladi.

Didaktik o'yinlardan foydalanish bolalarda zukkolik, nutqiy ravonlik va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish va takomillashtirishga yordam beradi, bu ayniqsa ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish vazifasi bilan boliq.

Didaktik o'yinlarni ikki guruhga bo'lish mumkin: vizual va og'zaki. Ko'rgazmali qurollardan foydalanadigan o'yinlar, o'z navbatida, namoyish va tarqatma materiallar bilan va turli o'yinchoqlar (tabiat buyumlari va uy-ro'zyor buyumlari) bilan o'ynaladigan o'yinlarga bo'linadi.

So'z o'yinlari bolalarning to'plangan tajribasiga, ularni kuzatishga asoslangan. Ushbu o'yinlarning vazifasi tizimlashtirish va umumlashtirishdir. Ular o'quv materialini mustahkamlash va takrorlash bosqichida qo'llaniladi. Og'zaki didaktik o'yinlar o'quv muammosini hal qilish jarayoni aqliy rejada, g'oyalar asosida va vizualizatsiyaga tayanmasdan amalga oshirilishi bilan ajralib turadi.

Adabiyotlarda so'z o'yinlari 4 guruhga bo'lingan.

Ulardan birinchi guruh o'yinlari yordamida obyektlar, hodisalarning muhim belgilarini ajratib ko'rsatish qobiliyati shakllanadi.

Ikkinchi guruh o'yinlari bolalarda taqqoslash, farqlash, to'g'ri xulosalar chiqarish qobiliyati rivojlanishi uchun ishlatiladigan o'yinlardan iborat.

Obyektlarni turli mezonlarga ko'ra umumlashtirish va tasniflash qobiliyati rivojlangan o'yinlar uchinchi guruh o'yinlariga birlashtiriladi.

To'rtinchi guruhda diqqat, aql, tez fikrlash, chidamlilik, hazil tuyg'usini rivojlantirish uchun o'yinlar mavjud.

Didaktik o'yinlarda namoyon bo'ladigan bolalarning fikrlash faoliyati mustahkam, chuqur bilimlarni egallashga ongli munosabatning asosiy shartidir. Didaktik o'yinlarning mazmuni bolalarda ijtimoiy hayot hodisalari, tabiat va atrofdagi dunyo obyektlariga to'g'ri munosabatni shakllantiradi. O'yinlar asosida bolalarda darslarga qiziqishi va bilimlarni assimilyatsiya qilish tezligi ortadi.

O'qituvchi didaktik o'yinlar yordamida bolalarni mustaqil fikrlashga, har xil sharoitda olgan bilimlaridan vazifaga muvofiq foydalanishga o'rgatadi. Didaktik o'yinlar bolalarni aqliy xarakterlarda mavjud bo'lgan bilimlardan oqilona foydalanish, maqsadga intilish, atrofdagi narsalar va hodisalarda xarakterli xususiyatlarni topish; rejalashtirish, tahlil qilish, solishtirish, guruhlash, obyektlarni ma'lum mezonlarga ko'ra tasniflash, to'g'ri xulosalar, umumlashtirishlarga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Galperin P. Y. Bolaning intellektual rivojlanishini o'rganishga. // Psixologiya savollari, 1969, №1.
2. Lisova G.G., Ashtrafziyanov A.I., Nikiforova T.A., Prilezhayeva L.G., Saliyev N.N. Uslubiy maqolalar to'plami "Integratsiya rivojlanuvchi ta'lim uchun ". ANO SOSH "Premier". 2014 yil
3. Abdullayeva B.S. Akademik litsey o'quvchilarining matematik tafakkurlarini rivojlantirish (umumlashtiruvchi darslar misolida): Dis....ped.fan.nom.– Toshkent: TDPU,2002. – 146b.
4. Toshpulatova SH.O. O'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish. Ped. fan. ... (PhD) diss. avtoref. – Samarqand. 2019. 14-20 b.
5. Yusupova SH.M. Ona tilini integral o'qitish sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlashini rivojlantirish: Dis. ... ped. fan. dok. – X., 2010. – 17 b.
6. Toshpulatova D.K. "The role of mental arithmetic in improving mathematical literacy in primary school". International Scientific Journal Theoretical & Applied Science Published 18.12.2019.
7. Toshpulatova D.K. "The role of mental arifmetics and thinking skills in mathematics lessons of primary schools". International Engineering Journal For Research & Development – 2020.